

Handreiking Opleidingsplan gebaseerd op EPA's

Deze 'Handreiking opleidingsplan gebaseerd op EPA's' is ontwikkeld vanuit het project Individualisering Opleidingsduur in samenwerking met prof. Th. ten Cate en prof. F. Scheele.

Het project Individualisering Opleidingsduur is onderdeel van het samenwerkingsverband 'Specialistenopleiding op Maat' (SOM) en wordt geïnitieerd vanuit de Federatie Medisch Specialisten.

© Federatie Medisch Specialisten, juni 2015

Federatie
**Medisch
Specialisten**

Inleiding

Om individualisering van opleidingsduur (IO) in de praktijk te kunnen realiseren is het behulpzaam wanneer het (landelijk) opleidingsplan die individualisering faciliteert. Het opleidingsplan zou dan zo ingericht moeten zijn dat het goede aanknopingspunten biedt voor het: leveren van maatwerk, vooraf vrijstellen, tussentijds bekwaam verklaren en versnellen. Dit wordt mogelijk als de opleiding is opgedeeld in afzonderlijk te toetsen en beoordelen 'eenheden'. De inhoud van de medische vervolgopleiding is gebaseerd op de inhoud van de dagelijkse beroepsuitoefening van de specialist in de praktijk. Om te komen tot een goed ordeningsprincipe voor de opleiding c.q. het opleidingsplan is het belangrijk het vak te structureren in herkenbare taakgebieden.

Het belangrijkste kenmerk van competentiegericht opleiden is het opleiden tot een gewenst competentieniveau. Wanneer opleidingen beschreven worden in termen van kenmerkende beroepstaken die certificeerbaar zijn – in het Engels aangeduid met Entrustable Professional Activities (EPA's) – kunnen de beroepstaken van de medisch specialist beter worden gedefinieerd. Niet de tijdsduur van de opleiding is bepalend maar het pakket aan bekwaamheidsverklaringen voor taken waarvoor men zich werkelijk competent heeft getoond (Knappe & Ten Cate, 2010).

Wat zijn EPA's?

Competentiegericht leren op de werkplek gaat over 'het leren uitvoeren van professionele activiteiten'. EPA's zijn gestructureerde beschrijvingen van afgebakende professionele activiteiten. Ten Cate (2015) geeft de volgende definitie van een EPA: "EPA's zijn professionele taken of verantwoordelijkheden die stafleden toevertrouwen aan een aios om met beperkte tot geen supervisie uit te voeren zodra de aios de benodigde competenties heeft verkregen."

Belangrijk daarbij is dat EPA's uitvoerbaar zijn binnen een bepaald tijdsbestek, de uitvoering meetbaar en observeerbaar is en dat het een activiteit is die zich ervoor leent om aan de aios toe te vertrouwen.

Wat is het verschil en de samenhang tussen EPA's en competenties?

EPA's zijn afgebakende beroepsactiviteiten (kernactiviteiten) terwijl competenties de 'capaciteiten en kwaliteiten' van mensen beschrijven. EPA's bevatten meerdere (proces- of handlings-)stappen en hebben een binnen een beroep te duiden niveau van complexiteit. Competenties zijn nodig om een bepaalde beroepsrol goed te kunnen uitvoeren. Wanneer je EPA's met competenties combineert krijg je antwoord op de vraag: "Over welke competenties moet een aios beschikken voordat een supervisor besluit een kritische activiteit aan de aios toe te vertrouwen zonder deze daarbij te superviseren?" (Ten Cate, 2015).

	Medisch handelen	Communicatie	Samenwerken	Kennis en wetenschap	Organisatie	Maatschappelijk handelen	Professionaliteit
EPA 1							
EPA 2							
EPA 3							
EPA 4							
EPA 5							

Tabel 1: EPA-competentiematrix: Samenhang competenties en EPA's

Het succesvol uitvoeren van een EPA doet een beroep op de bekwaamheid om een combinatie van verschillende typen competenties (competentiedomeinen) gelijktijdig aan te wenden. Het vraagt daarnaast ook om een bepaald niveau (taakvolwassenheid) in het doelmatig aanwenden van een set/combinatie van competenties. Pas als een aios heeft aangetoond bekwaam te zijn in de uitvoering van een EPA, zal een specialist/supervisor de taak met verminderde supervisie aan de aios toevertrouwen.

Hoe beschrijf je een EPA?

In bijlage 1 is een schema opgenomen waarin de verschillende stappen beschreven worden om te komen tot een beschrijving van een EPA. Het aantal EPA's voor een gehele medische vervolgopleiding is afhankelijk van de inhoud en opbouw van de opleiding. Er moet een balans zijn tussen de grootte van EPA's (niet te groot en niet te klein) en het aantal EPA's. Er zijn twee zaken van belang:

1. De EPA omvat een samenhangend geheel van te beoordelen aspecten.
2. Het moet mogelijk zijn stapsgewijs naar bekwaamverklaring toe te werken. We onderscheiden vijf stappen. Niveau 4 staat gelijk aan de bekwaamheid om de EPA geheel zelfstandig uit te voeren.

De vijf bekwaamheidsniveau's:

1. de aios observeert (voert niet zelf uit);
2. de aios voert een activiteit uit onder directe, proactieve supervisie;
3. de aios voert een activiteit uit onder indirecte, reactieve supervisie; (supervisor is wel snel oproepbaar);
4. de aios voert een activiteit geheel zelfstandig uit;
5. de aios geeft zelf supervisie aan jongere lerenden.

Hoe kom je tot een EPA-competentie gebaseerd opleidingsplan?

Een opleidingsplan kan gedefinieerd worden als 'een georganiseerde reeks van ervaringen in een werkelijke beroepssetting die de verwerving van de benodigde competenties bevorderen'. Een op EPA's gebaseerd plan en curriculum streeft naar een toename van verantwoordelijkheid en autonomie van een aios op een veilige en verantwoordelijke manier. Kenmerken van leren die het verschil maken tussen werken en leren zijn (Ten Cate, 2015):

- Er is sprake van een opbouw in verantwoordelijkheid;
- De lerende krijgt toegang tot kennis die onafhankelijk van anderen niet verworven kan worden;
- Er is sprake van directe begeleiding van collega's met meer ervaring en ervaren specialisten;
- Er is sprake van indirecte begeleiding door de fysieke en sociale omgeving.

Stappen om te komen tot een EPA-competentie gebaseerd opleidingsplan:

1. **Analyseer** op welke wijze het vak is geordend: 'Wat gebeurt er op de werkvloer van maandagochtend tot zondagnacht?', 'Hoe is het curriculum ingedeeld en welke stages worden onderscheiden?'
2. **Bepaal een mogelijke fasering** (volgordelijkheid) in opleiding (basis: novice, midden: intermediate en differentiatie: junior specialist).
3. **Identificeer** EPA's, mogelijk gekoppeld aan stages/opleidingsfase.
4. **Beschrijf** EPA's aan de hand van het format van ten Cate et al. (zie bijlagen)
5. **Valideer** EPA's door ze te toetsen aan collega's en anderen: vormen ze samen de kern van het vak?
6. **Evalueer** EPA's door ze (eerst) te testen in de praktijk en dan eventueel bij te stellen.

EPA's valideren

EPA's moeten relevant en zo concreet mogelijk zijn. Ze moeten worden gedragen door degenen die ermee werken. Ze moeten daarom worden 'gevalideerd'.

- Is een EPA echt kernonderdeel van het werk? Voldoet de EPA aan de criteria die ervoor staan? (zie bijlagen en referentie 2 en 4); Is de EPA geschikt voor een bekwaamverklaring?
- Check: of de set van EPA's de inhoud dekt (NB. minimum vereisten alle aios): vergelijk de set met bestaande documenten zoals curriculumbeschrijvingen, literatuur of raadpleeg experts.

Het bouwen van een curriculum begint met het toewijzen van de EPA's aan het te verwachten opleidingsjaar waarin deze behaald wordt. Dit kan per individu vanzelfsprekend verschillend zijn.

	Jaar 1		Jaar 2		Jaar 3		Jaar 4	
EPA 1								
EPA 2								
EPA 3								
EPA 4								

Tabel 2: EPA-opleidingsjaarmatrix: Samenhang EPA's en verwacht opleidingsjaar

Geraadpleegde bronnen

1. Cate TJ, Knape JTA. Nog altijd te oud, te knap, te duur. Medisch contact. 2010;13:582-585.
2. Cate TJ. Nuts and Bolts of Entrustable Professional Activities. Journal of Graduate Medical Education. 2013;3:157-158.
3. Cate TJ e.a.. AMEE guide XXX Competence-based Curriculum Development using Entrustable Professional Activities - a Matrix Mapping Approach, Medical Teacher, in press
4. Lips JP, Scheele F, Dijksterhuis MGK, Westerman M, Cate TJ. Richtlijn bekwaamverklaringen in de specialistenopleiding. Tijdschr voor Med Onderwijs. 2010;29(2):55-7.

Bijlage 1: Sjabloon EPA-beschrijving (Ten Cate, 2013 en 2015)

Om een EPA te kunnen beoordelen en om competenties voor de EPA te kunnen ontwikkelen in een opleidingssetting, moet deze aan een aantal criteria voldoen. Pas als aios aan een aantal criteria voldoen, kunnen taken aan hen worden toevertrouwd. (Ten Cate, 2015). Dit sjabloon is een hulpmiddel om goede EPA-beschrijvingen te maken.

<p>In vogelvlucht: een EPA ... Is een kernactiviteit van de professie, die je toevertrouwt aan een voldoende competente trainee/aios.</p> <ul style="list-style-type: none"> • is een deel van professionele werkzaamheden in een specifieke context. • is zelfstandig uit te voeren, binnen een gestelde tijdsduur. • leidt tot herkenbaar en meetbaar (proces – en eind-)resultaat van professioneel werken/handelen. • vereist specifieke kennis, vaardigheden en gedrag, die gewoonlijk worden verkregen door training • doet een beroep op meerdere competenties, die gezamenlijk essentieel zijn om de EPA succesvol uit te voeren. • wordt gewoonlijk uitsluitend toevertrouwd aan gekwalificeerde professionals. 		
1. Titel	<p>Korte titel zonder verwijzing naar kennis of vaardigheden (maximaal 10 woorden). De titel bevat idealiter een werkwoord (infinities). Stel jezelf de vraag: kan een aios dit in de praktijk (gepland) toevertrouwd worden?</p>	
2. Specificaties en beperkingen	<p>Eenduidige beschrijving met uitleg wat wel en wat niet binnen de EPA valt. Beperk de beschrijving tot de activiteit, geen verwijzingen naar kennis en vaardigheden of verwijzing naar het belang van de EPA.</p>	
3. Relatie tot de algemene competenties. Welke (maximaal) vier zijn het meest van toepassing?	<p>0 Medisch handelen 0 Communicatie 0 Samenwerking</p>	<p>0 Kennis en wetenschap 0 Maatschappelijk handelen 0 Organisatie 0 Professionaliteit</p>
4. Vereiste Kennis, Vaardigheden, houding en Gedrag om deze EPA uit te voeren.	<p>Welke kennis, vaardigheden en houding is noodzakelijk om aan deze EPA te kunnen voldoen? Welke cursussen zijn voorwaardelijk? Welke andere voorwaarden zijn gekoppeld aan deze EPA? Denk daarbij bijvoorbeeld aan welke zaken een aios minimaal gezien moet hebben of bijvoorbeeld uitgedrukt in aantallen.</p>	
5. Informatiebronnen om de voortgang te evalueren en verantwoord summatief bekwaam te kunnen verklaren	<p>Wat zijn de minimale eisen waaraan een aios moet voldoen om de specifieke EPA op voldoende niveau te kunnen uitvoeren? Welke informatiebronnen leiden tot het vaststellen van het niveau? Bijvoorbeeld geobserveerd gedrag aan het bed of bij de overdracht, vaardigheidstest, informatie van collega's, verpleegkundigen en patiënten etc.</p> <p>Beschrijf welke toetsmomenten noodzakelijk zijn om de EPA te kunnen beoordelen, denk daarbij aan KPB's, OSATS, observaties, 360 feedback, wetenschappelijke output, kennistoets etc. Zie bijvoorbeeld ook de criteria voor een bekwaamheidsverklaring zoals beschreven in BOEG.</p>	
6. Geschatte fase van de opleiding/stage waarop niveau 4 (ongesuperviseerd) moet worden bereikt	<p>Wanneer is zelfstandige uitvoering te verwachten, vanzelfsprekend speelt flexibiliteit hierin een rol. Dit is een belangrijk onderdeel in het kader van de individualisering van de opleidingsduur. Het geeft opleiders en aios een duidelijke richtlijn.</p>	
7. Expiratie	<p>Optioneel: Wanneer verloopt de bekwaamheid? (Bekwaamheid zal afnemen als de EPA niet wordt onderhouden).</p>	

Op de website www.specialistenopleidingopmaat.nl staat een Word-versie van dit sjabloon, die gedownload en ingevuld kan worden.

Voorbeelduitwerking van een EPA uit geneeskunde opleiding

1. Titel	Uitvoeren van een routine check up bij een stabiele volwassen patiënt	
2. Specificaties en beperkingen	<p>Deze EPA bevat:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Meten van vitale parameters: hartritme, ademfrequentie, temperatuur, bloeddruk en zuurstof gehalte; 2. Toelichten van alle handelingen aan de patiënt; 3. Rapporteren van de resultaten aan de vakgroep inclusief interpretatie, mondeling of schriftelijk. <p>Context: ambulantly of intramurale setting Overgangspunt: eerste klinische stage naar volgende klinische stage Beperkingen: alleen geldig bij hemodynamische stabiele patiënten van minimaal 18 jaar.</p>	
4. Relatie tot de algemene competenties. Welke (maximaal) vier zijn het meest van toepassing?	☒ Medisch handelen ☒ Communicatie ☒ Samenwerking	
5. Vereiste Kennis, Vaardigheden, houding en Gedrag om deze EPA uit te voeren.	<p>Kennis:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Basis anatomie kennis inclusief relevante slagaders • Normale waarden van vitale parameters <p>Vaardigheden;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gebruik van instrumenten om vitale parameters te meten • Herkennen van stabiele en instabiele patiënten <p>Houding en gedrag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Professionele communicatie met patiënten • Proactief optreden bij bijwerkingen • Bereidwilligheid om hulp te roepen indien nodig <p>Ervaring:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alle metingen minimaal 5 keer uitgevoerd. 	
6. Informatiebronnen om de voortgang te evalueren en verantwoord summatief bekwaam te kunnen verklaren	Minimaal 2 keer observatie van alle metingen door een ervaren medewerker Een inhoudelijke discussie rondom dit thema met een gekwalificeerde zorg-professional	
7. Geschatte fase van de opleiding/stage waarop niveau 4 (ongesuperviseerd) moet worden bereikt	Indirecte supervisie (3) voor de overgang naar de tweede klinische stage.	
8. Expiratie	1 jaar zonder oefening na de toewijzing van de EPA	

Kijk voor meer voorbeelden op www.specialistenopleidingopmaat.nl

Bijlage 2: Checklist EPA's:

Moet de lijst van EPA's het hele beroep dekken?

Het is niet zo dat alle EPA's samen het hele 'beroep dekken' Dat is theoretisch niet mogelijk.

De set van EPA's geven de minimumvereisten voor alle aios. Met de EPA's maak je een selectie van welke beroepsactiviteiten (representatieve set) minimaal getoetst moeten worden. Waar wil je minimaal met het opleidingsteam een beoordeling van zien? Het team kan uiteindelijk gezamenlijk inschatten of de aios bekwaam is voor zelfstandige beroepsuitoefening.

Bekwaamverklaring voor alle EPA's samen op niveau 4 moet wel voldoende zijn voor registratie als specialist.

Criteria voor keuzes in EPA's

De criteria hieronder zijn behulpzaam om keuzes te maken in een totaalijst van concept EPA's en te checken of een EPA een goede EPA is:

1. Is deze EPA een activiteit die je persé getoetst wilt zien bij een aios of leert de aios dit in de "flow van het werk"?
2. Zijn de EPA's voldoende afgebakend? Zijn ze niet te breed? (Dus niet 'Zorgdragen voor acute of nieuwe patiënten'.)
3. Is de EPA uitvoerbaar binnen een afgebakende termijn?
4. Is de EPA een afgeronde eenheid?
5. Is het mogelijk om de EPA te observeren en te meten?
6. Kan de aios de EPA gepland in de praktijk uitvoeren?
7. Is de EPA beschreven als een concrete activiteit? (Gebruik geen vage begrippen als: 'Demonstreren van professioneel gedrag')
8. Is de EPA geschikt om toe te vertrouwen aan een aios? (Dus niet 'Ontwerpen van een persoonlijk ontwikkelingsplan')
9. Is de titel vrij van termen die met vaardigheidsniveau te maken hebben? (Dus niet 'Veilig en efficiënt uitvoeren van....')

Niet alle activiteiten van professionals zijn EPA's. Er zijn activiteiten die alleen indirect aan de zorgverlening kunnen worden gekoppeld, zoals persoonlijke ontwikkelingsactiviteiten. Deze kunnen ook niet worden gedefinieerd in termen van 'alleen toegestaan met directe supervisie tot het moment van bekwaam verklaren'. Andere zijn 'niet stand-alone-activiteiten', zoals 'Kosteneffectief gebruik maken van de middelen'. Het is wel belangrijk deze activiteiten te koppelen aan de uitvoering van 'echte EPA's'.

Federatie Medisch Specialisten

Domus Medica . Mercatorlaan 1200 . 3528 BL Utrecht . Postbus 20057 . 3502 LB Utrecht
Telefoon (088) 505 34 34 . Kennis- en DienstverleningsCentrum (088) 505 34 34 .
www.demedischspecialist.nl